

Hoe conserveer ik leren boekbanden?

Marijn de Valk, zelfstandig boekconservator-restaurator

Het leer van oude boekbanden vraagt speciale aandacht. Inzicht krijgen in de interne chemische processen in het oude leer is lastig. Hier is nog weinig onderzoek naar gedaan. Dit leidt onder boekrestauratoren soms tot huiver voor de toepassing van leerconserveringsmiddelen. Een situatie die voor beheerders van bibliotheekcollecties verwarrend kan zijn.

In 1995 verschenen bij de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag de *Richtlijnen voor de conservering van leren en perkamenten boekbanden*, die gebaseerd waren op empirisch onderzoek. Blij met 'officiële' regels, werden de aanbevolen producten door een grote groep restauratoren jarenlang nauwgezet toegepast. Tijdens een themamiddag 'Conservering van leren boekbanden' in 2011 werden de *Richtlijnen* na zestien jaar opnieuw tegen het licht gehouden. Aanleiding was een nota van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. Hierin wordt betoogd dat degelijk wetenschappelijk onderzoek ontbreekt waardoor men de Richtlijnen niet officieel kan aanbevelen.

KRITIEK EN ONDERZOEK

De informatie van deze themamiddag is meegenomen in de voorbereiding en uitvoering van twee grote eerstelijnsprojecten in Vlaamse Bibliotheken waar de *Richtlijnen* werden toegepast. Tijdens de looptijd van deze projecten werd het gebruik van de leer dressing en de leeremulsie echter ernstig bekritiseerd door collega's.

Het afgelopen jaar is daarom collega-boekrestauratoren gevraagd naar hun conserveringsmethodes voor leren boekbanden en hun ervaring met de *Richtlijnen*. Er is speciaal gevraagd om voorbeelden te tonen van boeken waarbij de behandeling negatieve resultaten kan hebben gehad. De bedoeling was om deze boeken te bekijken, te fotograferen en te leren van de eventuele ongewenste gevolgen van de leerconserveringsproducten. Bij navraag bleek echter geen van de collega's concrete voorbeelden te kunnen laten zien van oude leren boekbanden waarbij iets is mis gegaan tijdens de conservering. De Koninklijke Bibliotheek in Den Haag liet desgevraagd weten niet aan dit vervolgonderzoekje mee te kunnen werken. Er zijn derhalve geen concrete voorbeelden gevonden van boeken waarbij behandeling volgens de richtlijnen uit 1995 een negatief effect heeft gehad.

PRAKTIJK

In de restauratiepraktijk is geen enkele handeling standaard. Er zijn veel leersoorten en de productiemethoden veranderden in de loop van de tijd. Daarom moet elk boek dat in aanmerking komt voor (eerstelijns)conservering vanzelfsprekend worden beoordeeld door een ervaren boekrestaurator.

Degelijk wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van methoden voor leerconservering is nodig. Maar zolang het geld hiervoor ontbreekt, is de ervaring van de mensen die de producten hebben toegepast de belangrijkste bron van informatie. Tijdens de themadag in 2011 vertelden verschillende boekrestauratoren die veel gewerkt hebben met de producten uit de *Richtlijnen* aan dat het leer van boeken significant soepeler en steviger wordt door de behandeling. Bij de restauratie van een leren boekband wordt de leerconservering — indien nodig — dan ook direct uitgevoerd ná het droogreinen van het boek. Het leer is dan namelijk verstevigd tijdens het manipuleren van het boek en het eventueel afnemen van een leren rug.

Een lichte kleurverandering kan optreden na het bufferen of het opbrengen van een leer dressing, of -emulsie. Zeker bij leer dat in de loop van de tijd lichter verkleurd is als gevolg van verzuring, of bij leer dat is aangetast door rode rot. Dit wordt niet als een bezwaar beschouwd; een behandelde boekband mag enigszins van kleur veranderd zijn, of de kleur krijgen die wellicht weer in de buurt komt van de originele kleur. Een ander effect dat soms optreedt is verharding van behandeld leer, vooral bij 19e-eeuwse boekbanden. Maar vaak is er geen alternatief. De levensduur van een dergelijk boek kan door leerconservering met twintig jaar worden verlengd.

Terughoudendheid, oplettendheid en een bepaalde huiver bij de toepassing van producten is belangrijk bij de behandeling van

historisch materiaal. Maar wie niets doet, leert ook niets. Het is belangrijk zorgvuldig en aandachtig te werken, goed te registreren welke boeken en collecties behandeld zijn met de producten uit de *Richtlijnen* en deze boeken in de toekomst regelmatig te screenen. Daarnaast is het opzetten van een referentiecollectie belangrijk. Op basis van concrete onderzoeksresultaten kunnen collega-boekrestauratoren samen ervaringen uitwisselen en de vinger aan de pols houden. ■■

> De auteur houdt zich van harte aanbevolen voor alle ervaringen met leerconservering, vragen of opmerkingen. U kunt hiervoor contact opnemen met: marijn@boekrestauratiedevalk.com